Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Legal Studies, 2020; 1 (112): 12-17
УДК: 347.91
DOI: https:doi.org/10.17721/1728-2195/2020/1.112-2

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing center "Kyiv University", 2020

Ж. Васильєва-Шаламова, канд. юрид. наук, доц.,
І. Маматюк, студ.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Проаналізовано різні погляди щодо теоретичних і практичних проблем застосування спрощеного позовного провадження у цивільному судочинстві. Акцентовано увагу на відсутності єдиного уніфікованого підходу до термінології "справ незначної складності", "малозначних справ", що розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження. Досліджено проблеми, що стосуються питання ефективності введення так званих касаційних фільтрів для малозначних справ у чинному ЦПК України.

Встановлено, що в частині нормативного закріплення спрощеного позовного провадження в ЦПК України простежується низка недоліків, які породжують певні проблеми, що негативно впливають на теоретичне підґрунтя та практичний аспект реалізації розгляду спрощеного позовного провадження в цивільному судочинстві.

Ключові слова: спрощене провадження, цивільне судочинство, принцип пропорційності, винятковість справи, суд, касаційний перегляд, малозначні справи, справи незначної складності, касаційні фільтри.

Вступ. Законом "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів" № 6232 від 23 березня 2017 р., який набув чинності 15 грудня 2017 р., були внесені суттєві зміни до Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України 2017 р.) [1]. Внаслідок цього з'явився такий новий для українського законодавства інститут як "спрощене позовне провадження", у порядку якого розглядаються "малозначні справи", та "справи незначної складності".

У контексті законодавчої реформи питання підвищення ефективності цивільного судочинства з погляду його прискорення та спрощення привертають дедалі більшу увагу як науковців, так і практиків. При цьому наріжним каменем будь-яких змін у цьому напрямі залишається необхідність забезпечення *принципу пропорційності* між публічними та приватними інтересами з метою забезпечення кожному мінімальних гарантій права на справедливий судовий розгляд у контексті п. 1 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. З цього погляду введення спрощених проваджень і процедур до ЦПК України має розглядатися, з одного боку, як спосіб забезпечення доступу до правосуддя за рахунок зменшення судових витрат та більш гнучкої процедури із меншим ступенем формалізації процесу, а з іншого – як спосіб зменшення державних витрат на судову систему та підвищення ефективності судового адміністрування.

Метою статті є:

- огляд проблемних питань, що виникають при реалізації розгляду справ у порядку спрощеного позовного провадження та недоліків правової регламентації зазначеного правого інституту;
- аналіз наукових позицій щодо введення інституту спрощеного позовного провадження та розгляду малозначних справ;
- розгляд ефективності законодавчої регламентації касаційних фільтрів для малозначних справ;
- огляд та аналіз нововведень, які відбулися в інституті регламентації спрощеного позовного провадження та малозначних справ у 2020 р.;
- порівняння нововведень 2017 р. з новаціями 2020 р., які були внесені до ЦПК України.

Безперечно, проведення процесуальної реформи та введення в ЦПК України моделі спрощеного позовного провадження є надзвичайно актуальним і необхідним в умовах сьогодення і дійсно сприяє дотриманню основоположних принципів цивільного судочинства та забезпеченню саме *ефективного захисту* порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав й інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Запровадження спрощеного позовного провадження цивільного судочинства свідчить про наближення України до європейських стандартів правосуддя. Спрощені процедури розгляду цивільних справ або small claims procedure діють у багатьох державах Ради Європи; на загальноєвропейському рівні існує єдина для всіх держав – членів ЄС процедура врегулювання дрібних спорів. В Україні це є першою спробою диференціації цивільного судочинства і запровадження особливого спрощеного порядку розгляду позовів [2, с. 52–53]. Проте після майже двох років застосування спрощеного провадження у судовій практиці виявлено чимало проблемних питань. З огляду на це зазначений процесуальний інститут потребує суттєвого законодавчого удосконалення задля подолання суперечностей і неточностей, що виникають при правозастосуванні та тлумаченні правових норм.

Слід погодитись із думкою О. Угриновської та Г. Гембера, що законодавець допустив неоднозначне найменування цього процесуального нововведення, оскільки, назвавши главу "Розгляд справ у порядку спрощеного провадження", він фактично виокремив спрощене позовне провадження в іще один вид судочинства, що суперечить його ознакам і правовій природі, хоча й статті, які містяться в цій главі, оперують поняттям "спрощене позовне провадження" [3, с. 85–86]. Вважаємо це зауваження цілком слушним, адже в ч. 2 ст. 19 ЦПК України йдеться, що "цивільне судочинство здійснюється за правилами, передбаченими цим Кодексом, у порядку: 1) наказного провадження; 2) позовного провадження (загального або спрощеного); 3) окремого провадження [4]. Законодавець виділив три види судочинства і зазначив, що позовне провадження поділяється на загальне позовне провадження *та спрощене позовне провадження,* передбачивши при цьому у ч. 4 ст. 19 ЦПК України категорії справ, які розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження.

© Васильєва-Шаламова Ж., Маматюк І., 2020

Також у п. 4 ч. 4 ст. 19 ЦПК України чітко зауважено, що "спрощене позовне провадження призначене для розгляду справ незначної складності й інших справ, для яких *пріоритетним є швидке вирішення справи*". Законодавець акцентує увагу на прискореному характері спрощеного провадження з метою економії часу та дотримання принципу пропорційності, що закріплений у ч. 3 ст. 2 ЦПК України серед основних засад (принципів) цивільного судочинства.

І. Ізарова пов'язує появу спрощеного позовного провадження у цивільному судочинстві з тим, що нарешті у ЦПК України закріплено *принцип пропорційності*, відповідно до якого суд визначає в межах, встановлених цим кодексом, порядок здійснення провадження у справі відповідно до принципу пропорційності, враховуючи: завдання цивільного судочинства; забезпечення розумного балансу між приватними й публічними інтересами; особливості предмета спору; ціну позову; складність справи; значення розгляду справи для сторін, час, необхідний для вчинення тих чи інших дій, розмір судових витрат, пов'язаних із відповідними процесуальними діями тощо [5, с. 215].

Проте всупереч п. 4 ч. 4 ст. 19 ЦПК України у ч. 2 ст. 274 ЦПК України, яка регламентує справи, що розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження, йдеться: "у порядку спрощеного позовного провадження *може бути розглянуто будь-яку іншу справу*, віднесену до юрисдикції суду, за винятком справ, зазначених у частині четвертій цієї статті". Це положення суперечить правовій природі та меті спрощеного позовного провадження, яке призначено для розгляду не будь-яких категорій справ, що віднесені до юрисдикції суду, а саме справ, для яких пріоритетним є швидке їхнє розв'язання.

Погоджуємося із думкою науковців про те, що не суд, а закон і воля сторін мають бути рушійною силою під час реалізації принципу пропорційності цивільного судочинства, який повинен системно застосовуватися разом із принципами диспозитивності та змагальності цивільного судочинства. Наділення суду повноваженнями з визначення порядку здійснення провадження у справі зазіхає на принцип диспозитивності та право заявника обрати процедуру захисту своїх прав. Спрощена процедура розгляду справ має бути дієвою альтернативою для загального порядку їх урегулювання, але обрати її для захисту має саме заявник, а не суд. Законом передбачено особливості розгляду деяких категорій справ, які не можуть бути розглянуті в загальному порядку позовного провадження [5, с. 216]. В іншому випадку порушується право особи на справедливий розгляд її справи в суді. Зважаючи на це, вважаємо, що спрощений позовний порядок розгляду справи має бути додатковим ефективним засобом захисту, який має застосовуватися субсидіарно й альтернативно за погодженням сторін разом із судом.

Проте існують і протилежні думку із цього приводу. Як зазначає Н. Сакара, спрощене позовне провадження не можна розглядати як субсидіарний порівняно із загальним позовним провадженням порядок, оскільки, незважаючи на те, що сторони можуть висловити свою думку щодо його застосування, усе ж остаточне рішення щодо процедури, у межах якої буде здійснюватися розгляд, ухвалює суд [6, с. 202].

На наш погляд, при розв'язанні питання, чи належить справа до категорії малозначних справ, суд зобов'язаний у кожному окремому випадку оцінити наявність критеріїв на підставі досліджених обставин справи, що вказують на її малозначність [7, с. 22]. Враховуючи думку секретаря Пленуму ВС, секретаря Першої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Дмитра Луспеника, яку ми також поділяємо, "для кожної людини справи, що *її стосуються*, значні, тому назріла необхідність внести зміни до процесуального закону та замінити термін "малозначні справи", наприклад, на "справи незначної складності" або інший".

Д. Луспеник звернув увагу на недосконаліть, яку законодавці обіцяли у майбутньому усунути, а саме – на ч. 7 ст. 277 ЦПК України, *за якою малозначні справи розглядаються тільки в порядку спрощеного провадження*. "Слово "тільки" має бути видалено", – підкреслив він [8]. Неможливо не погодитися із представленою думкою, адже суддя при постановленні ухвали про відкриття провадження у справі має визначити, ураховуючи всі обставини, чи може зазначена справа розглядатися в порядку спрощеного позовного провадження, чи ні, тому *не можна зазначати в безальтернативному порядку, що справа може розглядатися тільки в порядку спрощеного провадження*.

Необхідно також підкреслити, що можливість віднесення *справ незначної складності* до категорії малозначних, крім справ, які в імперативному порядку відповідно до ч. 4 ст. 274 ЦПК України в редакції 2017 р. не можуть бути розглянуті в порядку спрощеного позовного провадження і справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, передбачала можливість для широких дискреційних повноважень суду у віднесенні тієї чи іншої справи до категорії малозначних справ.

Дуже неоднозначним поставало питання щодо розміру ціни позову справ, які розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження в Україні. Адже для більшості українського населення сума у розмірі 1 051 000 грн (за ЦПК 2017 р.) виявилась надзвичайно значною та непомірною [7, с. 22]. Іншими словами, на відміну від категорії справ, які є малозначними з огляду на закон, ураховуючи ціну позову (до ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб), для яких законодавчо встановлений критерій малозначності, зазначена категорія справ характеризується умовно визначеним таким критерієм, що пов'язаний із розсудом суду. Тобто на момент відкриття провадження по справі суддя має здійснити попередню її оцінку з метою з'ясування наявності підстав для визнання такої справи малозначною, ураховуючи при цьому предмет позову, його ціну, складність справи, характер правовідносин, а також значення справи для сторін і суспільства [9].

На жаль, незважаючи на те, що справи, ціна позову в яких не перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, *лише можуть бути визнані судом малозначними*, якщо це справи незначної складності, про що свідчить судова практика, суди досить часто лише констатують що така справа є малозначною і підлягає розгляду в поряду спрощеного позовного провадження, зазначаючи як критерій лише ціну позову [10, 11].

Проте, на нашу думку, таке мотивування віднесення тієї чи іншої справи до категорії малозначних суперечить ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод щодо права на справедливий суд та в подальшому позбавляє прав особу на касаційне оскарження судового рішення, та як наслідок створює значні перешкоди для доступу до правосуддя фізичних і юридичних осіб. Адже відповідно до п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України, не підлягають касаційному оскарженню судові рішення в малозначних справах**,** крім випадків, які передбачені в цьому ж пункті. Більше того, суди касаційної інстанції неодноразово зауважували у своїх рішеннях, що тлумачення ст. 19 ЦПК України свідчить,

що малозначна справа є такою, зважаючи на свої характеристики, незалежно від того, чи визнавав її такою суд першої чи апеляційної інстанції. Оскільки ч. 6 ст. 19 ЦПК України розміщена в розд. 1 Загальних положень ЦПК України, то вона поширюються і на стадію касаційного провадження [12].

Аналізуючи судову практику, науковці звертають увагу на судові рішення, що ухвалені з порушенням вимог ч. 4 ст. 274 ЦПК України 2017 р., зокрема, у порядку спрощеного провадження розглядаються справи про визнання права власності на спадкове майно. Наприклад, у справі Камінь-Каширського районного суду Волинської обл. позовні вимоги були обґрунтуванні тим, що батькові заявниці ОСОБІ_3 на праві приватної власності належав житловий будинок з господарськими та побутовими будівлями і спорудами; за заповітом усе своє майно заповів дочці ОСОБІ_1, але, крім неї, спадкоємцем першої черги за законом після смерті ОСОБИ_3 є також його син ОСОБА_2, який на спадщину не претендує. До складу спадкового майна входить зазначений вище житловий будинок, на який позивач не може отримати свідоцтво про право на спадщину через відсутність на будинковолодіння правовстановлюючих документів і позасудовим порядком вирішити це питання неможливо. Суд, розглянувши матеріали справи по суті у порядку спрощеного провадження, визнав за ОСОБОЮ_1 право власності на житловий будинок із господарськими та побутовими будівлями і спорудами [2, с. 55]. Тобто суди, незважаючи на імперативне положення про неможливість розгляду спадкових справ у спрощеному прядку, застосовують до таких категорій справ спрощений позовний механізм розгляду. Та чи всі спадкові справи є такої значної складності, щоб розглядати їх лише в загальному позовному порядку?

Вважаємо, не можна не погодитися із думкою дослідників, що деякі справи, пов'язані зі спадкуванням, доцільніше розглядати у спрощеному позовному порядку як виняток із загального правила, зокрема справи про визначення додаткового терміну для прийняття спадщини (у цій категорії справ вирішується питання про надання терміну на реалізацію права, але не вирішується по суті спір, що виникає зі спадкових відносин) та справи про вилучення з арешту майна для реалізації прав спадкоємців (оскільки вони пов'язані зі спадковими, але не є такими за своєю суттю) [2, с. 56]. Така позиція може бути обґрунтована тим, що такі справи зазвичай нескладні, потребують швидкого пріоритетного врегулювання, мають невеликий обсяг доказів у справі тощо.

До речі, позитивна судова практика вже почала формуватися в цьому напрямі. Наприклад, справи про визначення додаткового терміну для прийняття спадщини суди розглядали у спрощеному провадженні [13, 14, 14, 16].

Варто також звернути увагу на дуже важливе питання – уведення касаційних фільтрів для справ, які розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження. Ураховуючи численні дискусії теоретиків та практиків, зокрема і суддів Верховного Суду, які не перестають обговорювати спірні питання відносно обмеження перегляду малозначних справ у касаційному порядку, слід звернутися до практики ЄСПЛ.

Відповідно до практики ЄСПЛ, що є джерелом права, і зокрема до ст. 17 Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини", *умови прийнятності касаційної скарги можуть бути суворішими, ніж для звичайної заяви*. З огляду на особливий статус процесуальні процедури у суді касаційної інстанції можуть бути більш формальними, особливо якщо провадження здійснюється після розгляду справи судом першої інстанції, а потім – апеляційної інстанції [17, 18].

Звичайно, уведення касаційних фільтрів є позитивним явищем, адже це зменшує навантаженість на суди касаційної інстанції, дає можливість Верховному Суду розглядати лише найважливіші та найскладніші справи та зменшує можливість зловживання з боку учасників справи щодо подачі безпідставних касаційних скарг. Проте для того, щоб касаційні фільтри не були загрозою порушення гарантованого Конституцією України права на касаційне оскарження судових рішень та не створювали перешкод у доступі до правосуддя, повинні бути чітко визначені на законодавчому рівні категорії малозначних справ, у яких судові рішення підлягають касаційному оскарженню.

Наразі п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України, що регламентує та перераховує випадки, *коли судові рішення у малозначних справах можуть підлягати касаційному оскарженню*, потребує подальшого законодавчого удосконалення та доповнення. Відповідно до зазначеного пункту, судові рішення в малозначних справах не підлягають касаційному оскарженню, крім випадків, якщо:

- касаційна скарга стосується питання права, що має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики;
- особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи;
- справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу;
- суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково.

Погоджуючись із думкою О. Попова, вважаємо, що аналіз перерахованих вище підстав свідчить про переважно *оціночний характер* категорій, покладених у їхню основу. Іншими словами, розв'язання питання про відкриття касаційного провадження в малозначній справі з урахуванням зазначених у п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України випадків законодавець виводить у площину судової дискреції. Проте реалізація дискреційних повноважень суду касаційної інстанції не повинна сприйматись як необмеженість судового розсуду в аспекті дотримання вимог принципу правової визначеності [19, с. 138].

Особливо багато запитань викликає така підстава для касаційного перегляду малозначної справи, як **"***справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу***".**

На жаль, ЦПК України не дає відповіді на запитання, які можуть бути загальні критерії для визначення у справі "значного суспільного інтересу", тому в таких категоріях справ суд, користуючись суддівським розсудом, сам визначає та дає тлумачення цьому поняттю. Наприклад, Верховний Суд у своїй ухвалі про відкриття касаційного провадження по справі № 408/4122/17-ц, обґрунтовуючи наявність значного суспільного інтересу у розгляді справи, виходив із предмета позовних вимог та обставин справи. Зокрема, предметом спору у зазначеній справі було стягнення з відповідача на користь позивача заборгованості із заробітної плати та середнього заробітку за час затримання розрахунку при звільненні, що виникла внаслідок обставин непереборної сили (воєнний конфлікт на території Луганської обл. та здійснення у зв'язку із цим антитерористичної операції), а саме: захоплення із 13 березня 2017 р. невста-

новленими особами виробничих та адміністративно-інформаційних потужностей товариства з обмеженою відповідальністю "ДТЕК Свердловантрацит", у зв'язку із чим втрачено доступ до первинних документів, на підставі яких має здійснюватися розрахунок заборгованості із заробітної плати, яку належить виплатити позивачу. Отже, особливий характер справи, зумовлений складністю її вирішення внаслідок обставин воєнного конфлікту на Сході України, а також значна кількість подібних справ, які розглядаються судами, стали підставою для надання малозначній справі статуту такої, що становить значний суспільний інтерес та відкриття провадження за касаційною скаргою [20].

Найбільш суперечливим на наш погляд є критерії визначення "*винятковості значення справи для учасника справи*". Адже для будь-якої особи її справа є виняткової, особливою та такою, що потребує нагального реагування та розв'язання. Звичайно, застосування критерію "винятковості справи" є індивідуальним у кожній справі, а тому охопити всі можливі випадки об'єктивно неможливо, проте наразі дуже суперечлива та неоднозначна практика Верховного Суду із зазначеного питання, що не є правильним і *суперечить принципу правової визначеності*, який є одним з елементів принципу верховенства права. Наприклад, Верховний Суд, відкриваючи провадження за касаційною скаргою по справі № 210/19958/15-ц, зазначив, що хоча ціна позову у справі становить 23 934, 93 грн та не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, тобто справа є малозначною з огляду на вимоги закону, проте оскільки в касаційній скарзі заявник посилається на те, що справа має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу, оскільки стягнута рішенням суду апеляційної інстанції сума є значною для її сім'ї, виконання рішення може поставити сім'ю у скрутне фінансове становище та вплинути на права малолітніх дітей [21].

Загалом, на жаль, у більшості рішень Верховного Суду, у яких позитивно або, навпаки, негативно вирішувалися питання про допуск касаційних скарг у малозначних справах, не міститься детальної мотивації суду стосовно того, у чому саме полягає "фундаментальне значення правового питання", "значний суспільний інтерес" чи "винятковість значення для учасника справи" або навпаки, у чому полягає відсутність у справах згаданих правових категорій.

Законом № 2314 "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо удосконалення перегляду судових рішень в апеляційному та касаційному порядку", що набрав чинності 08.02.2020**,** було внесено суттєві зміни до інституту спрощеного позовного провадження в цивільному судочинстві, і щодо малозначних справ зокрема.

Верховний Суд виконує функцію "суду права", що розглядає спори, які мають найважливіше (принципове) значення для суспільства та держави, та не є "судом фактів", а отже, у касаційному порядку підлягає розгляду справа за касаційною скаргою, що стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики. У зв'язку з цим автори законопроєкту вважають за доцільне запровадити систему допуску та фільтрів для *касаційного оскарження*, передбачивши, що таке оскарження *може мати місце у виключних випадках, коли потребує врегулювання саме питання застосування норми матеріального та/або процесуального права, а не можливість проведення "розгляду заради розгляду"* [22].

Зазначеним Законом вносяться такі основні зміни до ЦПК України щодо малозначних справ і касаційного оскарження судових рішень, як:

• **розширено перелік малозначних справ**:

– справи, у яких ціна позову не перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (тобто до 210 200 грн);

– справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, що підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, **ціна позову в яких перевищує 250 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, тобто 525 500 грн** (раніше межею було 500 розмірів ПМ);

– справи про стягнення аліментів, збільшення їхнього розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їхнього стягнення, якщо такі вимоги не пов'язані зі встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства);

– справи про розірвання шлюбу;

– справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує 250 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, тобто 525 500 грн;

• **уточнено перелік справ, що не можуть бути розглянуті в порядку спрощеного позовного провадження**:

– спори, що виникають із сімейних відносин, крім спорів про стягнення аліментів, збільшення їхнього розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їхнього стягнення, про поділ майна подружжя, якщо такі вимоги не пов'язані зі встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства);

– у яких ціна позову перевищує 250 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, тобто 525 500 грн;

• **визначено такі підстави для касаційного оскарження рішення суду першої інстанції та постанови суду апеляційної інстанції**:

– якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права в подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови ВС про відступлення від такого висновку;

– якщо скаржник умотивовано обґрунтує необхідність відступлення від висновку щодо застосування норми права в подібних правовідносинах, викладеного в постанові Верховного Суду та застосованого судом апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні;

– якщо відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норми права в подібних правовідносинах;

– якщо судове рішення оскаржується з підстав, передбачених ч. 1, 3, ст. 411 ЦПК України.

• **не підлягатимуть касаційному оскарженню судові рішення** *у малозначних справах та у справах із ціною позову, що не перевищує 250 розмірів ПМ,* крім випадків, якщо:

– касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики;

– особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи;

– справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу;

– суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково.

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного дослідження, резюмуємо: зміни, що відбуваються в царині цивільного процесуального законодавства, безперечно, потребують не тільки правової регламентації, а й виваженого наукового підходу, який, зі свого боку, буде базуватися на постійному практичному аналізі судової практики та здоровому глузді всіх учасників нормотворчої діяльності. Слід підкреслити, що наукові дискусії з питань спрощеного позовного провадження нарешті дали свої результати і, врахувавши соціально-економічні умови українського суспільства, законодавець знизив "планку" стосовно суми позову у категорії малозначних справ, змінивши суму позову із 500 (1 051 000 грн) до 250 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (525 500 грн) відповідно до Закону від 15.01.2020 № 460-IX.

Проте у ЦПК України залишається низка неврегульованих питань, пов'язаних із відсутністю детальної регламентації: "питання права, що має фундаментальне значення", "значний суспільний інтерес" чи "винятковість значення для учасника справи" тощо, залишаючи їх на розсуд суду.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. С. 5.

2. Ізарова І. О. Притика Ю. Д. Спрощене позовне провадження цивільного судочинства України: виклики першого року застосування в судовій практиці. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 145. С. 51–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2019_145_6 (дата звернення:18.02.2020).

3. Угриновська О., Гембера Г. Спрощене позовне провадження: законодавча регламентація та проблеми судової практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 85–89.

4. Цивільний процесуальний кодекс України 18.03.2004. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6036 (дата звернення:18.02.2020).

5. Ізарова І. О. Спрощене позовне провадження цивільного судочинства: новела українського законодавства. *Проблеми законодавчого регулювання порядку розробки та прийняття нормативно-правових актів:* тези доповідей та повідомлень учасників III Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Київ, 2–3 листопада 2017 р.) / заг. ред. І. Д. Шутака. Харків: Право, 2017. С. 214–217.

6. Сакара Н. Ю. Спрощене позовне провадження як новела цивільного процесуального права. *Проблеми цивільного права та процесу*: зб. мат. наук.-практ. конф., присвяченої світлій пам'яті Олександра Анатолійовича Пушкіна 25 травня 2018 р. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/25_05_2018/pdf/62.pdf (дата звернення: 18.02.2020).

7. Васильєва-Шаламова Ж. В. Деякі питання розгляду справ у порядку спрощеного провадження. *Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення: зб. наук. праць учасників Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 23-24 лист. 2018 р.) / за заг. ред. І. Ізарової, Р. Флейшара, Р. Ханик-Посполітак. Київ: ВД "Дакор", 2018. С. 20–25.

8. Дмитро Луспеник запропонував внести зміни до процесуального закону та відкорегувати поняття малозначних справ. *Судебно-юридичекая газета*. 09.10.2019. URL: https://sud.ua/ru/news/publication/152082-dmitro-luspenik-zaproponuvav-vnesti-zmini-do-protsesualnogo-zakonu-ta-vidkoreguvati-ponyattya-maloznachnikh-sprav (дата звернення:18.02.2020).

9. Ухвала Верховного Суду від 18 жовтня 2018 р. № 204/8241/14-ц. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77248881 (дата звернення: 18.02.2020).

10. Ухвала Верховного Суду від 14 березня 2018 р. № 127/22669/17. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72727714 (дата звернення: 18.02.2020).

11. Ухвала Верховного суду від 10 травня 2019 р. № 266/4859/18. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/8164335 (дата звернення: 18.02.2020).

12. Ухвала Верховного суду від 15.01.2019 № 761/23962/17. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/79161910 (дата звернення: 18.02.2020).

13. Рішення Луцького міськрайонного суду Волинської обл. від 21.05.2018 у справі № 161/3890/18. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74100655(дата звернення: 18.02.2020).

14. Рішення Луцького міськрайонного суду Волинської обл. від 05.04.2018 у справі № 161/3673/18. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73195873 (дата звернення: 18.02.2020).

15. Рішення Чечельницького районного суду Вінницької області від 21.02.2018 у справі №151/69/18. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72325507 (дата звернення: 18.02.2020).

16. Рішення Вінницького міського суду Вінницької обл. від 16.02.2018 у справі № 127/26894/17. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72245829 (дата звернення: 18.02.2020).

17. Рішення ЄСПЛ у справі "LevagesPrestationsServices v. France" від 23.10.96 р. URL: http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-58065 (дата звернення: 18.02.2020).

18. Рішення ЄСПЛ у справі "BruallaGomezdelaTorre v. Spain" від 19.12.97 р. URL: http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-58127 (дата звернення: 18.02.2020).

19. Попов О. І. Малозначність справи як процесуальний фільтр доступу до суду касаційної інстанції: окремі питання судової практики. *Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення* : зб. наук. праць учасників Міжнародної наук.-практ. конф. (23–24 листопада 2018 р., м. Київ) / за заг. ред. І. Ізарової, Р. Флейшара, Р. Ханик-Посполітак. Київ: Дакор, 2018. С. 134–147.

20. Ухвала Верховного Суду від 02.07.2018 по справі № 408/4122/17-ц. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75152533 (дата звернення: 18.02.2020).

21. Ухвала Верховного Суду від 12.04.2018 по справі № 210/1958/15-ц. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/73369044 (дата звернення: 18.02.2020).

22. Пояснювальна записка до Закону про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо удосконалення перегляду судових рішень в апеляційному та касаційному порядку № 2314 від 25.10.2019. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67187 (дата звернення 18.02.2020).

References:

1. Pro vnesennia zmin do Hospodarskogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy, Tsyvilnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy, Kodeksy administratyvnjho sudochunstva Ukrainy ta inshuh zakonodavchuh aktiv: Zakon Ukrainy vid 03.10.2017. № 2147-VIII. *Vidomostyi Verhovnoyi Rady Ukrainy*. 2017. № 48. S. 5 (in Ukranian).

2. Izarova I., Prytyka Yu. (2019). Sproschene posovne provadzhennya tsyvilnogo sydochynstva Ukrainy: vyklyky perschogo roku zastosuvannya v sudivyi praktysyi [Simplified lawsuit of civil proceedings in Ukraine: the challenges of the first year of application in judicial practice]. *Problemy zakonnosti*. Vyp. 145. S. 51-67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2019_145_6 (in Ukranian).

3.Ugrinovska O., Gembera G. (2018). Sproschene posovne provadzhennya: zakonodavcha reglamentasia ta problemy sydovoii practyky [Simplified criminal proceedings: legislative regulation and judicial problems]. *Pidpryemnutstvo. hospodarstvo i pravo*. № 12. S. 85–89 (in Ukrainian).

4.Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. *Vidomostii Verhovnoi Rady Ukrainy*. 2004. № 40-41. S. 42. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6036 (in Ukrainian).

5. Izarova I. (2017) Sproschene posovne provadzhennya tsyvilnogo sydochynstva:novella ukrainskogo zakonodavstva [Simplified civil litigation: novelty of Ukrainian law]. *Problemy zakonodavchoho regyaluvannya porjadku rozrobku ta prunjattia normatyvno – pravovyh aktiv: tezy dopovidei ta povidomlen uchasnykiv III Michnarodnoi naukovo-praktychnoi konferencyi* (Kyiv, lustopad 2-3, 2017) / zag. red. I.D Schutaka. Kharkiv: Law. 2017. S. 214–217 (in Ukrainian).

6. Sakara Yu. (2018). Sproschene posovne provadzhennya novella tsyvilnogo protsesualnogo prava [Simplified litigation as a novelty of civil procedural law]. *Problemy tsyvilnogo prava ta protsesu*. Zbirnyk materialiv naukovo-praktychnoi konferentsii im. O. A. Pushkina vid 25 travnia 2018. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/25_05_2018/pdf/62.pdf (data zvernennja: 29.01.2020 (in Ukrainian).

7. Vasilyeva-Shalamova J. (2018). Dejaki pytania rozgladu sprav u porjadku sprochenoho provadzhenia [Some issues in the case of summary proceedings]. *Maloznachni spory: evropesikyi dosvid ta ukrainsiky dosvid vyrischennya: zbirnyk naukovyh pratsi uchasnykiv Miznarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Kyiv, lystopad 23-24, 2018). Kyiv, Ukraina/ za zag. red. I. Izarova, R. Fleischer, R. Hanik-Pospolitak. Kyiv: Dakor, S. 20–25 (in Ukranian).

8. Dmytro Luspenyk zaproponuvav zminy do protsesualnogo zakonu ta vidkopeguvav ponjattija maloznachnuh sprav [Dmitry Luspenyk proposed to amend the procedural law and to correct the concept of minor cases]. URL: https://sud.ua/en/news/publication/152082-dmitro-luspenik-zaproponuvav-vnesti-zmini-do-protsesualnogo-lawa-ta-vidkoreguvati-ponyattya-maloznachnikh-sprav (data zvernennja: 29.01.2020) (in Ukranian).

9. Uchvala Verhovnogo sydy [Order of the Supreme Court] vid 18 zhovtnia, 2018 No. 204/8241/14-c. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77248881 (in Ukrainian).

10. Uchvala Verhovnogo sydy [Order of the Supreme Court] vid 14 bereznia, 2018 No. 127/22669/17. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72727714 (in Ukrainian).

11. Uchvala Verhovnogo sydy [Order of the Supreme Court] vid 10 travnya, 2019 No. 266/4859/18. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/8164335 (in Ukrainian).

12. Uchvala Verhovnogo sydy [Order of the Supreme Court] vid 15.01.2019 No. 761/23962/17. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/79161910 (in Ukrainian).

13. Rischennja Lutskogo miskranogo sydy Volynskoi oblasti [The decision of Lutsk city district court of Volyn region] vid 21/05/2018 u spravi No. 161/3890/18. URL: http: //www.reyestr. court.gov.ua/Review/74100655 (in Ukrainian).

14. Rischennja Lutskogo miskranogo sydy Volynskoi oblasti [The decision of Lutsk city district court of Volyn region] vid 05/04/2018 u spravi No.161/3673/18. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73195873 (in Ukrainian).

15. Rischennja Chechelnutskogo miskranogo sydy Vinnitskoi oblasti [The decision of the Chechelnych District Court of Vinnytsia region] vid 21/02/2018 u spravi No. 151/69/18. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72325507 (in Ukrainian).

16. Rischennja Vinnitskogo miskranogo sydy Vinnitskoi oblasti [The decision of the Vinnytsia city court of Vinnytsia region] vid 16/02/2018 u spravi No. 127/26894/17. URL: http: //www.reyestr.court. gov.ua/Review/72245829 (in Ukrainian).

17. Popov O. (2018). Maloznachni spravy jak protsessyalnyi filtr dostypy do sydy kasatsinoi instantsii: okremi putania sudovoi praktyky [Minor cases as a procedural filter of access to a court of cassation: some issues of case law] . *Maloznachni spory: evropesikyi dosvid ta ukrainsiky dosvid vyrischennya: zbirnyk naukovyh pratsi uchasnykiv Miznarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Kyiv, lystopad 23–24, 2018). Kyiv, Ukraina / za zag. red. I. Izarova, R. Fleischer, R. Hanik-Pospolitak. Kyiv: Dakor. 134–147.

18. Rishennja ECHR u spravi "Levages Prestations Services v. France" [The decision of the European Court of Human Rights in Levages Prestations Services v. France] vid 10/23/96. URL: http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-58065 (in Ukrainian).

19. Rishennja ECHR u spravi "Brualla Gomez de la Torre v. Spain" [The decision of the European Court of Human Rights in "Brualla Gomez de la Torre v. Spain"] vid 12/19/97. URL: http: //hudoc.echr.coe.int/rus? I = 001-58127 (in Ukrainian).

20. Uchvala Verhovnogo sydy [Order of the Supreme Court] vid 02.07.2018 po spravi No. 408/4122/17-c. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75152533 (in Ukrainian).

21. Uchvala Verhovnogo sydy [Order of the Supreme Court] vid 12.04.2018 po spravi No. 210/1958 / 15-c. URL: http: //reyestr.court.gov.ua/Review/73369044 (in Ukrainian).

22. Pojasnjuvalna zapyska do Zakony Pro vnesennia zmin do Hospodarskogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy, Tsyvilnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy, Kodeksy administratyvnjho sudochunstva Ukrainy ta inshuh zakonodavchuh aktiv. No. 2314 vid 25.10.2019. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67187 (in Ukrainian).

Received: 19/02/2020
1st Revision: 20/03/2020
Accepted: 15/04/2020

Zh. Vasylieva-Shalamova, PhD (Law), Associate Prof.,
I. Mamatiuk, Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

LEGISLATIVE REGULATION AND PRACTICAL IMPLEMENTATION OF SUMMARY PROCEEDING IN CIVIL LITIGATION

As a result of the reform of the Ukrainian Civil Procedural Law in 2017, civil justice has undergone significant changes. That is, – courts of first instance may consider civil cases in a general proceeding or in a summary proceeding.

The issue of legislative regulation and practical implementation of summary proceeding in civil litigation is in the focus of scientists and legal practitioners. To date, a separate Chapter 10 of Section III of the current Civil Procedure Code of Ukraine, which has the title – "Review of cases in summary proceedings" is devoted to a summary proceeding. This Chapter of the Civil Procedure Code of Ukraine determines the categories of cases to be considered in the procedure of summary proceedings, as well as the cases that cannot be considered in the procedure of summary proceeding, procedural features and the procedure for considering such cases.

At the same time, there are a number of disadvantages that cause certain problems that negatively affect to the theoretical basis and practical aspect of summary proceeding implementation in civil litigation in the part of the normative consolidation of the summary proceeding in the Civil Procedure Code of Ukraine.

Consequently, the issue of "minor cases" and the determination by courts of grounds for the consideration in summary proceeding of civil cases is the subject of our attention in this article.

Particularly these issues concern the lack of legal definition of the concept of "minor cases" at the legislative level, as well as the lack of clear criteria for assigning a particular case to the category of "minor" ones. Special attention should be paid to the effectiveness of the introduction of so-called "cassational filters" for minor cases in the current Civil Procedure Code of Ukraine.

The authors concluded that it is necessary to give a legitimate definition of the concept of minor cases and clear criteria for their definition as well as the fact that the institution of summary proceeding requires further improvement and development.

So, it is considered appropriate to draw attention to motivating the courts` decisions, as well as wider application of the provisions of the principles of proportionality of civil judicial proceedings and cooperation between the parties and the court to ensure the realization of the main task – the effective protection of claimant`s violated rights.

Keywords: summary proceeding; civil litigation; minor cases; cases of minor complexity; cassational filters.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Legal Studies, 2020; 1 (112): 17-23
УДК: 347.122
DOI: https:doi.org/10.17721/1728-2195/2020/1.112-3

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv, Publishing center "Kyiv University", 2020

І. Дзера, канд. юрид. наук, доц.
Національний університет "Києво-Могилянська академія", Київ, Україна

СИСТЕМА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ САНКЦІЙ У ЗАГАЛЬНІЙ ЧАСТИНІ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Досліджено норми книг 1–3 Цивільного кодексу України з метою визначення цивільно-правових санкцій. З'ясовано відсутність у Цивільному кодексі України терміна "санкція" та окремих її видів, крім ст. 354, у якій наведено один вид санкції – конфіскація. Зазначені прогалини призводять до проблем у визначенні підстав для застосування тих чи інших заходів примусового характеру та перешкоджають ефективному захисту порушеного суб'єктивного цивільного права.

Здійснено критичний аналіз кількох існуючих класифікацій цивільно-правових санкцій та запропоновано власну класифікацію санкцій у Загальній частині Цивільного кодексу, залежно від видів правовідносин, що врегульовані ним. Для здійснення такої класифікації враховувалися: суб'єктний склад правовідносин, спрямованість на відновлення порушеного суб'єктивного цивільного права або на відшкодування завданої шкоди та наслідки застосування цивільно-правових санкцій.

Ключові слова: санкція, захист цивільних прав, цивільно-правова відповідальність, міри відповідальності.

Вступ. Цивільний кодекс України містить чимало норм, спрямованих на врегулювання відносин у сфері відповідальності за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань, захисту цивільних прав та інтересів суб'єктів цивільних правовідносин. Найбільша кількість норм, що регулюють механізми захисту порушень зобов'язань, зокрема і санкції, зосереджена у кн. 5 ЦК України "Зобов'язальне право". Однак, незважаючи на досить детальну регламентацію відшкодування збитків за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань, у ЦК України не вживається для позначення такого способу захисту термін "санкція". Єдиною нормою ЦК, у

© Дзера І., 2020